

Hivatalos bíráló
Egedy Gergely: Konzervatív gondolkodás és politika az Egyesült Államokban
című doktori munkájáról

Hörcher Ferenc, az MTA doktora, egyetemi tanár, MTA BTK Filozófia Intézet

I. Témaválasztás

Kezdjük a bírálatot a dolgozat legfontosabb érdemével: Egedy Gergely műve hiánypótló szakirodalmi munka a magyar nyelvű könyvpiacra. Ilyen részletes és átfogó összefoglalás az amerikai konzervatív politikai gondolkodás történetéről magyar nyelven nincs még egy. Kétségtelen, hogy Láncki András (pl. Láncki 1999) és Mezei Balázs (Mezei 2013) is foglalkozott a témával, Békés Márton (Békés 2008) egy irányzatot, a neokonokat monografikus terjedelemben mutatta be, s Mándi Tibor (Mándi 2012) kötete is érintette az amerikai konzervativizmust, bár az ő könyve tág értelemben véve az angolszászokról szól s nem pusztán az amerikaiakról. A történészek közül is vannak, akik foglalkoztak a témával, Lévai Csaba (Lévai 2003) például vagy Kontler László (Kontler 2000) és Magyarics Tamás (Magyarics 2008) és Hahner Péter (Hahner 2012), s persze John Lukács (Lukács 2002) is, kicsit esszéisztikusan. De ilyen szisztematikusan, kézikönyvszerű rendszerességgel senki nem dolgozta fel a témát. Már csak azért sem, mert az ilyen típusú akadémiai feldolgozások nincsenek divatban, pedig a kutatók, a hallgatók és az érdeklődők számára nagyon is kézre áll, jól használható ez a műfaj. Persze, angol nyelven elérhető számos munka a kérdéskörrel. Ezeknek java részét Egedy ismeri, feldolgozza és bemutatja. Utal azokra az általános történelmi összefoglalókra, amelyek a politikai gondolkodás minden irányát együtt kezelve tálalják (Hofstadter 1965, Beitzinger 1972), azokra is, amelyek csak a konzervativizmusra fókuszálnak (Kirk 1953/2005, Rossiter 1962, Gottfried 1993), esetleg azon belül is egy-egy részterületre, időszakra, mozgalomra, hagyományra figyelve írnak róla (Genovese 1994, Santayana 1995, Nash 2006). Természetesen lehetne sorolni további könyveket, melyeket Egedy figyelmen kívül hagyott (pl. Glenn et al. 2009., Berkowitz 2004.), de egy ilyen tág téma esetében a szakirodalmi áttekintés soha nem lehet minden egyes tételt felölelő. Ilyen széles spektrumot még angol nyelven is kevesen vállalnak fel, így nemzetközi összehasonlításban is megállja helyét a munka.

II. Módszer

Egedy célkitűzése – ha a címből indulunk ki – az, hogy bemutassa a konzervatív gondolkodást és politikát (!) az Egyesült Államokban, az alcím tanulsága szerint John Adamstól (1735-1826) Russell Kirkig (1918-1994). E célkitűzéssel kapcsolatban a következő megjegyzéseket lehet tenni:

1. Mint arról alább még lesz szó, az USA politikájával kapcsolatban nem a konzervativizmus az első asszociációnk.¹ Ez nyilván összefügg azzal a ténnyel, hogy a legtöbb történelmi áttekintés sem a konzervativizmus felől szemléli az amerikai múltat. Ha viszont van az országnak egy tényleges konzervatív hagyománya – s ennyi bizton állítható² -, akkor ennek megírása is bizonyosan feladata az eszmetörténet-írásnak.

¹ Egedy is így látja: „Amerikához nem a konzervativizmust szoktuk asszociálni”. (11.)

² Ahogy Egedy fogalmaz: „a konzervativizmus eszmei és intézményi hagyományai nélkül nem érthetjük meg az USA történetét s a mai Amerikát sem.” (11.)

2. Egedy vállalása eredetileg nem tiszta (politikai) eszmetörténet, hanem az eszmék és a tényleges politikai cselekvés/intézményrendszer viszonyának története. Vagyis az eszmetörténetet a politikátörténettel összefüggésben kívánta vizsgálni. A célkitűzés helyes: nem lehet úgy eszmetörténetet művelni, hogy valaki nem veszi figyelembe a politikai kontextust. Ám valószínűleg e ponton válik Egedy koncepciója támadhatóvá. Ez az összefüggés a politikai gondolkodás és a mindennapos politikátörténet között meglehetősen kidolgozatlan marad, ami egy pozitívista politikátörténész esetében érthető, viszont egy olyan program esetében, amelyik a gondolat és a cselekvés egymásra hatásában, kölcsönös viszonyrendszerében érdekelt, nehezen magyarázható. Sajnos az az eljárás, hogy minden új életmű előtt rövid történeti távlat s egy igencsak vázlatos életrajzi összefoglalás olvasható, nem váltja ki a politikai gondolatok cselekedetként való olvasását és értelmezését érintő reflexiót, márpedig ez utóbbi akár a cambridge-i szemléletű, akár a német-francia hagyományban álló (Koselleck, Rosanvallon) eszmetörténeti megközelítés számára lényeges.

3. A történeti távlat meglehetősen merész. A kötet az alapító atyáktól Russel Kirkgig, sőt a neokonzervatív mozgalom színrelépéséig követi a történéseket, politikai és szellemi szintéren egyaránt. Ez olyan nagy vállalás, amely komoly kihívást jelent – hogyan korszakoljuk az eseményeket, milyen logika szerint rekonstruáljuk a hosszú és széttartó történetet. Egedy a kézikönyvek jól átlátható, mechanikus struktúrája mellett teszi le a voksát. Vagyis szoros értelemben nem korszakol, hanem egymással lényegében egyenrangú 24 fejezetbe rendezi anyagát. Minden fejezet egy vagy két ember, esetleg egy szellemi kör bemutatására vállalkozik, oly módon, hogy a fejezet elején valamifajta történeti háttérrel fest a szerző, majd egyes művekre támaszkodva próbálja rekonstruálni az adott szerző(k) fő mondanivalóját. Vagyis hiányzik a történeti áttekintést segítő periodizáció, és személyközpontú, sőt azon belül műközpontú lesz a narráció. Ez utóbbi persze jól indokolható – ilyen nagy anyag esetében érdemes valahogy behatárolni az áttekintett anyagot, hogy ne csússzon ki a szerző kezei közül. Ám súlyos módszertani kérdéseket vet fel egy ilyen már-már lexikonszerű, vagy másként megfogalmazva mozaikos, egyedi epizódokra bomló szerkesztésmód.

III. Az eszmetörténeti narratíva kérdőjelei

A fenti 2. és 3. pont magyarázata az lehet, hogy Egedy a történészek jó részéhez hasonlóan nem igazán érdeklődik az eszmetörténeti narratíva-alkotás módszertani dilemmái iránt. Erre utal az is, hogy csak egy tényleg nyúlfarknyi (4 és fél oldalas) *Bevezetést* szán a módszertani kérdések tisztázására. Ebben világossá teszi, hogy „ez a munka eszmetörténeti jellegű” (11.), amin nyilvánvalóan politikai eszmetörténetet ért. Majd hozzáfűzi, hogy „az amerikai politikai gondolkodás egyik ágának – összetevőjének – a történetét vizsgálja”. (uo.) Ám nem teszi világossá, hogy ez az ág hogyan, minek az alapján határozható meg önálló, konzekvens hagyományként, s mi adja két évszázadon át vélelmezett állandóságát. Hiszen a történet kezdetekor a konzervativizmus fogalma maga nem is ismert, s konzervatív pártpolitika Európában is csak a 19. század első harmadát követően kezd csakugyan érvényesülni. Az Egyesült Államokban ráadásul nem alakul konzervatív párt, a konzervatív jelszónak egy forradalom, lázadás vagy polgárháború révén létrejött országban nyilván nem is lehet jó a csengése. A történet egységessége szempontjából további nehézséget jelent, hogy legalább két szálon fut Egedy narratívája. Nem véletlenül hangsúlyozza, hogy a déli identitásra épülő konzervativizmus élesen elüt az északitól (pl. 18-19.). Valószínűleg lehetetlenség egyetlen értelmes történeti narratívába zsúfolni e történetet – legfeljebb, ha a korszakolás révén világossá válnak az egymástól élesen elütő, egymással is feleselő diskurzusok határai. Ilyen korszakok lehetnének:

1. A konzervativizmus szerepe az alapító atyák vitái (18. szd. vége - 19. szd. eleje)
 2. Konzervativizmus észak-dél konfliktusában (19. század)
 3. Konzervativizmus, mint kulturális kritika (a századfordulótól a második világháborúig)
 4. Libertáriánus konzervativizmus (főként a New Deal-lel szemben)
 5. Konzervatív reneszánsz (a II. világháborút követően)
 - (6. Paleo- és neokonzervatívok vitája (20. század utolsó harmada, 21. század eleje. Azért szerepel ez a pont zárójelben, mert túlnyúlik az Egyedy által feldolgozott korszakon.)
- Természetesen nyilvánvaló, hogy egy ilyen korszakolás mindig leegyszerűsítő, s bizony, a részletek pontosságát tekintve olykor torzító is, de ahhoz, hogy a sok szerző mégis valamilyen rendszerbe rendeződjön, meggyőződésem szerint szükséges. Ugyanezt állítják azok az eszmetörténeti módszertanok, amelyek iskolákat, beszédmódokat, stb. használnak narratívájukban.
- Egedynél egy működő, az osztályozás feladatára alkalmas metanarratívához a fejezetegységek túlságosan is aprólékosra sikerülnek (a bevezetés mellett 24 fejezet van, mindegyik alfejezetekre is bomlik, így csakugyan erőteljesen osztott a szövegfolyam). Ráadásul ezek között nem mindig explicit a viszony, sokszor önálló monások, magukban álló, zárt szerkezeti egységek. (pl. az új humanizmusról szóló rész (IX. fejezet), vagy a XV. fejezet, amelynek belső logikája sem világos.) Ennek következtében a nagy történet – bár egyes részleteit a narrátor érzékletesen és pontosan dolgozza ki - apró darabokra esik szét.

IV. Legfontosabb eredmények és érdemek

A kötet igazi érdeme tehát inkább a részletekben keresendő, mint a kerettörténetben. Mégis vannak kötet egészére vonatkozó általános megjegyzéseim is. Az egyik fontos érdeme a kötetnek az a tárgyilagos hangnem, amely ideológiai kérdések esetén olyan nehezen őrizhető meg. Egedy ebben szinte utolérhetetlen: sem szerzőivel szemben, sem mellettük nem ragadtatja el magát, mindig, minden kérdésben próbálja megőrizni a tudományos távolságtartást, valamifajta történetírói hűvösséget tart ideáljának. Hiányzik belőle az ideológiai indíttatású lándzсарázás, s még inkább a lándzсарtés, célja nem egy ideológia igazolása, képes tudományos igénnyel beszélni a legérzékenyebb témáról is – például a délieknek a rabszolgatartással kapcsolatos nézeteiről. Fontos továbbá, hogy az eredeti (talán mondanom se kell, angol nyelvű) szerzői szövegekre alapozza mondandóját, s inkább csak a történeti háttér felvázolása során támaszkodik a másodlagos szakirodalomra. Ráadásul sokszor lábjegyzetben az angol nyelvű változatot is közli.

Fontos érdeme a feldolgozásnak, hogy nem hiányzik belőle a történeti érzék, vagyis elkerüli az anakronizmus csapdáit, mindig képes visszakeresni az eredeti korszak fontosabb történeti jellegzetességeit, politikatörténeti háttérét, nem a mai (politikai) elfogultságok mentén rekonstruálja a múltat. Mindig odafigyel a konzervatívokkal kapcsolatos kritikákra, s azoknak megfelelő teret is szentel. Hőseivel és hősei ellenfeleivel is foglalkozik, ami politikai viták esetében, tudjuk, nem is olyan könnyű.

Fontos érdeme a kötetnek, hogy a konzervativizmust nem pusztán politikai ideológiának tekinti, hanem visszakeresi a vallási, művészeti, irodalmi, jogi, közgazdasági és társadalmi értelemben vett konzervativizmus jellegzetességeit és fontosabb képviselőit is. Figyelemmel van arra, hogy a konzervatív címke milyen sokféle, egymással is vitában álló nézetre ragasztható. A könyv lapjain egy sokszínű, sok kultúrájú eszmei közösség tagjaival ismerkedhetünk meg, a konzervativizmust nem „egy vágányos” gondolkodásként láttatja a szerző: a liberalizmushoz hasonlóan ezt is a sokarcúság, a sokoldalúság, a pluralizmus határozza meg. Ami nem azt jelenti, hogy ne lennének a szerzők között

feszült viták – akár odáig menve is, hogy ne próbálnák egymás konzervatív elköteleződését kétségbe vonni. Ilyen szempontból például a National Review körülötte helyezkedések, meghívások és kizárások, a szerkesztőségen belüli éles konfrontációk lehetnek mintaadóak.

De vannak további érdemei is. Elfeledett szerzők sorát emeli be az amerikai konzervatív kánonba Egedy Gergely. Ki hallott korábban – legalábbis Magyarországon - George Fitzhugh-ról, H. L. Menckenről vagy Willmoore Kendall-ról? Nyilvánvaló, hogy e szerzők jó részének recepciójára mind a mai napig nem került sor, Egedy érdeme tehát e téren kétségbevonhatatlan.

Vannak továbbá fontos hangsúlyai a kötetnek. Ilyen például a déli hagyományra fordított megkülönböztetett figyelem. A mi történelemkönyveinkben e zárványszerű (szub)kultúrára nem pazaroltak sok jó szót, Egedy azonban képes bemutatni ennek a szellemi irányzatnak jelentős gondolatait ks. Jó érzékkel mutatja ki, miben tér el az amerikai konzervativizmus nem csak az európaiától, de a brit konzervatív hagyománytól is, a déli pedig a mainstream északitól. Üdvözlendő, hogy felhívja figyelmünket a konzervatívok politikai teológiájára – már a neokonok győzelme után, majd 2001 szeptember 11-ét követően is igen fontos eleme az értelmezéseknek az, hogy az amerikai gondolkodást mélyen meghatározzák a vallásos indíttatások különböző típusai: az amerikai politika – az állam és az egyház jól ismert alkotmányos elválasztása ellenére – mind a mai napig vallási alapokon áll. Ezért a könyv jelentős érdeme, hogy beszél a protestáns, a katolikus, de a zsidó hagyományokon alapuló konzervativizmusról is.³

Ugyancsak üdvözlendő, hogy alapos elemzést ad a könyv a konzervativizmus és az anti-kommunizmus összefüggéséről. A nyugati gondolkodás számára nem szükségszerűen evidens, hogy milyen jelentősége volt a 20. században a kommunista diktatúráknak, s milyen hatásosan tudták befolyásolni az emberek, többek között a közbeszédet meghatározó értelmiségiek gondolkodását. E tekintetben a vasfüggöny leomlása után nem hogy javult volna a helyzet, hanem romlott is. Egedy nagy érdeme e tekintetben, hogy érzékletesen tárja fel a kommunizmussal szembeni ellenérzéseket az amerikai konzervatív gondolkodásmódban. Sokszor kitér arra, hogy a kommunizusból kiábrándult értelmiségiek váltak konzervatívivá.

További érdeme Egedynek, hogy világossá teszi, az amerikai hagyományban olyan erős republikánus gondolkodásmód egyáltalán nincs ellentétben a konzervativizmussal. Sőt. Szemben az európai konzervativizmussal, mely a francia típusú (forradalmi) republikanizmussal szemben fogalmazódik meg, „az amerikai konzervativizmus viszont szinte a kezdetektől fogva a republikanizmus eszméjéhez kapcsolódott”. (39) Ennek a felismerésnek az adja a jelentőségét, hogy a Lévai Csaba által olyan alaposan feldolgozott republikanizmus vita (Lévai 2003) egyáltalán nem a konzervatív-liberális tengely mentén osztotta meg a résztvevőket. Vagyis a liberális, lockeiánus paradigmával szemben érvényesülő amerikai republikanizmus (például Pocock, Bailyn vagy Wood álláspontja) nem az angol polgári forradalom radikalizmusát jelentette, mégis alapot adhatott a függetlenségi harc elindítására és megvívására – mégpedig nem a felvilágosodás, hanem a neoklasszikus republikánus ideológia alapján. E tekintetben érdemes felidézni, hogy milyen alaposan fejtegeti Kendall egyedi Locke-értelmezését Egedy könyve (Locke újraértelmezése, 394-398.)

V. Hiányosságok és vitapontok

Az érdemek után lássuk a fontosabbnak tűnő hiányosságokat.

³ A témáról lásd a Századvég Amerika című tematikus számát, 2013/3., benne különösképp Pintér Károly írását (Pintér 2013.)

1. A történeti bevezetőben tárgyalja Egedy a konzervativizmusnak az amerikai protestantizmushoz fűződő kapcsolatát. Ezen belül megítélésem szerint bizonyos fokig túlértékeli a puritanizmus szerepét, s a puritanizmusnak a konzervativizmushoz fűződő kapcsolatát (A puritán szemlélet „konzervatív” vonásai, 19-22.). Kétségtelen, hogy az emberi természet megmásíthatatlanul bűnös jellegének ágostoni tanítását erőteljesen hangsúlyozták a puritánok, s a kötelességek felértékelése is fontos ebben a tanításban. Az is igaz, hogy ezek a jegyek megjelennek a konzervatívok emberképében is. Ám kérdés, hogy biztosan minden esetben ugyanarra a forrásra lehet-e visszavezetni az egyiket, jelesül a másikra, konzervativizmust az ágostoni protestantizmusra. Ezzel összefüggésben az is kérdéses, hogy a puritanizmus kapcsán Egedy által emlegetett elitizmus megint egy kaptafára húzható-e a konzervativizmus elitizmusával. Kérdés számomra továbbá, hogy csakugyan a magasabb rendű isteni törvénybe vetett puritán hit volt-e az, ami „a korlátozott kormányzat és az alkotmányosság eszméjének” megágyazott. Érdekes továbbá, hogy itt Weber nevezetes elméletét (A protestantizmus és a kapitalizmus szelleme) mintha a konzervativizmust támogató elméletként hivatkozná Egedy, máshol viszont utal arra, hogy milyen kritikával illetik egyes konzervatívok Weber felfogását (például Leo Strauss kapcsán, 416-417).

2. További problémát jelent, hogy Egedy narratívájában a történeti szálak időnként nem tudnak elég világosan elválni egymástól, időnként kicsit összekuszálódnak. Arra gondolok, hogy a mozaikdarabok, vagy epizódok olykor esetlegesen, indokolatlanul kerülnek egymás mellé vagy után, könyvbéli sorrendjük nem indokolt. Bár nem beszél róla a módszertani bevezetésben a szerző, az egyes fejezetek témái nyilvánvalóan időrendben követik egymást. Van azonban néhány, számomra nehezen értelmezhető kivétel is. Idetartozik például az olyan fejezeteken belüli felcserélés, mint ami az V. fejezetben Calhoun elé helyezi a nála 24 évvel fiatalabb Fitzhugh-t, vagy az olyan fejezetek közti sorrendcsere, mint amilyen a XIII. fejezetben olvasható Nock-témát a Dél lázadása után helyezi, pedig itt is két évtizedes különbség van. (Nock hangsúlyos szerepeltetése (15 oldal) – Menckenté mellett (17 oldal) egyébként is eléggé túlzónak tűnik nekem – ha ketten kaptak volna 15 oldalt, már az is talán túl sok lett volna. Rand ugyan nem kapott ennyi felületet, de az ő megjelenése önmagában is kérdéses egy konzervatív történetben.) Az sem igazán érthető, hogy mért előzi meg mesterét, Willmoore Kendallt a kétségtelenül népszerű, de Egedy szerint is eléggé felületes újságíró-tanítvány, William Buckley. Ez utóbbinak, legyen bár mégoly nagy is a hatása, legfeljebb Strauss és Voegelin után kellett volna következnie, hiszen jó negyed századdal fiatalabb, s szellemileg sokkal kevésbé eredeti volt. Hatása miatt inkább többet érdemelt volna tíz oldalnál.

Természetesen nincs sok értelme belemenni abba a kérdésbe, hogy vajon ki és miért nem került bele a válogatásba. Egy ilyen szűk kánon esetében mindig lesznek olyanok, akik fölöslegesnek tűnnek, másokat meg hiányolhat a túlságosan kötekedő olvasó. Az mindenesetre kérdésesnek tűnik, hogy nem kaphatott volna-e helyet Eliot (és esetleg mellette Pound), vagy Mises (és mellette Hayek), netán – ha már libertáriusok is feltűntek a történetben – George J. Stigler és Milton Friedman, s velük együtt a Chicagói Iskola. Kérdéses, hogy további írókat-költőket nem lehetett volna-e felidézni a történetben (Melville-től Steinbeckig), s hogy az ökológiai mozgalom konzervatív ága, és az ehhez kapcsolódó kultúrkritikusok, például Lewis Mumford nem érdemelt volna-e némi figyelmet? És persze magán az amerikai filozófiatörténeten belül is lehetne még kutakodni, ott van például Josiah Royce, és az általa képviselt objektív idealizmus, vagy a katolikus-tomista reneszánsz különböző irányzatai, melyekre nagy hatással volt az amerikában is tevékenykedő Jacques Maritain. Érdekes lett volna esetleg egy kitekintés Marshall mellett a nagy jogászok gondolkodására, beleértve olyan egymással is vitatkozó nézőpontokat, mint amilyen a realista Oliver Wendell Holmes Jr. és a

természetjogi alapon érvelő L. L. Fuller gondolkodása. Mindezek a felvetések persze nyilván nem igazán operatívák, legfeljebb egy alternatív narratíva tudná igazolni jogosságukat.

3. A következő probléma, amiről érdemes elgondolkodni, az az intézményes aspektusok viszonylagos háttérbe szorulása a narratívában. Egedy szemléletében a konzervativizmus története elsősorban jelentős gondolkodók műveire, így rekonstrukciója sem kíván többet, mint főbb műveik értelmező bemutatását. Ám ha komolyan vesszük azt a módszertani alapvetésünket, amely szerint a mű maga is politikai cselekvésként értendő, akkor a művek autonómiája bizony megkérdőjelezhető. Ha pedig tovább megyünk, felismerhetjük, hogy a politikai cselekvések sem izoláltan jelennek meg a politikai világban, hanem intézmények kontextusában. Tehát érdemes a művek születésében fontos szerepet játszó intézmények: folyóiratok, kiadók, egyetemek és think-tank-ekről is számot adni egy ilyen narratívában, ha el akarjuk kerülni az önálló epizódokra szűkítő narratívát. Hogy Egedy nem érzéketlen erre a dimenzióra, azt világosan megmutatja, amikor részletesen kitér a Dél eszméjét kidolgozó szellemi műhely működésére, a Vanderbilt Egyetemen, vagy a Buckley által alapított, nagy jelentőségű folyóiraatra, a National Review-ra. Tulajdonképpen idekapcsolódik az egyetem hivatására vonatkozó konzervatív tanítás visszatérő tárgyalása, utoljára Kirk kapcsán (499-504). Ám a koncepciót nem viszi végig konzekvensen, sokszor elmarad az intézményes kontextus a szövegelemzés mögül.

4. Végül egy korábbi dicséretből fakadó kritika. Egedy olyan jól elsajátította a tárgyával szembeni objektivitást, hogy sokszor bizony elvész a filozófiai értelmezés során szükségszerű normatív dimenzió, erős szóval: a kritikai potenciál. Ez dicséret, mert mint fentebb jeleztem, az ilyen típusú szövegek egyik leggyakoribb hibája az, hogy a rekonstrukcióra túlságosan is rányomja bélyegét a mesélő, a kritikus, a történész saját ideológiája, értékrendje. Ilyenkor bizonyosan nem azt olvassuk, ami egykor történt, történhetett, hanem az ezzel kapcsolatos szerzői vélekedéseket, az egy idő után túlságosan is jól kiszámítható (elő)ítéleteket.

Egedy egyáltalán nem vádolható ilyesmivel: elfogulatlan, mértéktartó, elegánsan kívülálló, hűvös és szöveg közeli tud maradni. Ezzel az eszmetörténészről elsősorban elvárható szakmai követelménynek megfelel – még akkor is, ha egyesek hiányolják a levéltári és egyéb archív anyagok beidézését, a kéziratos források feldolgozását. Bár kétségtelenül gazdagítja e források használata a történeti munkát, megítélésem szerint Egedy joggal hivatkozhat arra, hogy az ő célja az – Amerikában érthető okokból jórészt már publikált – művek elemzése, s nem tekintette céljának a teljes életművek, s főleg nem az ezek háttérében meghúzódó életrajzok filológiai alaposágú feltárását – legtöbb esetben ezeket a műveleteket elődei angol nyelven már megtették.

Ám a politikai filozófiai beszédben annak természetéből fakadóan a beszélőnek le kell tennie a garast. Mivel ott értékekről esik szó, így az értéksemlegesség a tartalmi kiüresedés veszélyét rejti magában. Egedy könyvére – bár csak bizonyos fokig – de ez a veszély leselkedik. (Azért csak bizonyos fokig, mert finoman, de olykor jelzi fenntartásait: például amikor Nisbetnél leegyszerűsítőnek tartja a nemzet és az állam viszonyának leírását (461.)) S nem áll egyedül a problémával: a huszadik század végén felerősödött történetileg hiteles eszmetörténet (legyen szó akár a cambridge-i iskoláról, akár a Koselleck által képviselt változatáról) ugyanis nem tette világossá, hogy végső soron a politikai eszmetörténész sem tudja elkerülni az értékválasztást.⁴ Ha a múltból vett, de mégiscsak politikai filozófiai szövegekről van szó, nem tehetjük meg azt, hogy pusztán pozitivista, deskriptív módszert választunk, eltoljuk magunktól a szöveget, azt remélve, hogy rekonstrukciónk révén feltámad, és önálló életet tud élni. Az eszmetörténész által elemzett szöveg csak az eszmetörténésznek a kiválasztott szöveggel (és mint szerzője *speech act*-jével) folytatott, filozófiailag tartalmas dialógusa

⁴ Ezzel kapcsolatban lásd (Hörcher 2015) érvelését a mellett, hogy az eszmetörténész és a politikai filozófus kölcsönösen rászorul egymásra.

révén (és csak ebben a dialógusban) képes felelevenedni. Mivel Egedy elemzéseiből általában hiányzik ez az „engagement”, az elkötelezett vita az általa kiválasztott szövegekkel, ez is oka annak, hogy végső soron nem áll össze egy olyan nagy narratíva, amely világos kontúrokat tudna adni a történetnek. Pedig csak egy ilyen felvállalt nézőpont, mely valamilyen oldalról tekint tárgyára, lesz képes (nyilván nem egy mindentudó kívülálló pozíciójából, s ezért aztán persze bizonyos fokig „torzítva” is a tényeket) erőteljesen megvilágítani azt. Csak így van esély rá, hogy az utókor háromdimenziós, perspektivikus képet kaphasson a múltbéli gondolatról.⁵ Vagyis csak az eszmetörténetet a politikai filozófiával egyensúlyba hozó narratíva képes elkerülni mindkét véglet fogyatékoságát (egyfelől az elfogultságot, másfelől a tartalmi kiüresedést). És pont ezt az egyensúlyt a legnehezebb megtalálni, ahogy azt én magam is sokszor regisztráltam eszmetörténeti kutatásaim során, felismerve saját kutatói gyakorlatom fogyatékoságait.

VI. Új tudományos eredmények

Összegzésképp álljanak itt Egedy Gergely művének legfontosabb tudományos eredményei, kiemelten is:

1. Még soha magyar nyelven e témáról átfogó monográfia nem készült. Angol nyelven több is, de azok sem a kézikönyvszerű használatot lehetővé tevő tömörséggel, és többnyire nem ilyen átfogó történeti panorámát kínálva.
2. Fontos eredménye Egedynek, hogy megmutatja a kétféle (északi és déli, kapitalista-individualista kontra agrárius-plebejus) „konzervativizmus” gyökereit már az alapító atyák vitáiban.
3. Kiemeli a déli konzervativizmus jelentőségét, értékeit, s árnyaltan mutatja be a déli konzervativizmus sokszínűségét is, rámutatva annak ma már nyilvánvalóan elfogadhatatlan előfeltevéseire is (például a rabszolgaság intézményére, vagy arisztokratikus szemléletére).
4. Tudományos eredménye a kötetnek az, hogy bemutatja az amerikai irodalmi hagyományban megbúvó konzervativizmust, s képes az irodalom és a politikai filozófia közötti összefüggések árnyalt bemutatására (lásd Cooper, Hawthorne), nem riad vissza az irodalomtörténet és az irodalomkritika ideológiai vonatkozásainak bemutatásától (lásd a déliek csoportjának bemutatását, vagy az „új humanizmus” irányzatáról szóló fejezetet).
5. Fontos felismerése az amerikai konzervativizmus időnkénti átfedése baloldali, szociális nézetekkel (pl. Brownson, Kendall).
6. Nagy jelentősége van annak, hogy az európai emigránsok szerepének árnyalt bemutatása mellett kiemeli a katolikus hagyomány jelentőségét is az amerikai konzervativizmuson belül.
7. Végül evidensnek tűnik, de emiatt akár el is sikkadhatna annak hangsúlyozása, hogy milyen sok szálon kapcsolódik az amerikai konzervatív hagyomány a brit konzervativizmushoz (Burke hatásától mindjárt a történet kezdetén egész Kirk erőteljes brit irányultságáig – igaz, e tekintetben megint csak hasznos lett volna Eliot hangsúlyosabb szerepeltetése. A két hagyomány közötti kapcsolatnak Magyarországon talán nincs is jobb ismerője Egedynél, hiszen emlékezetes, hogy az ő nevéhez fűződik a magyar nyelvű monográfia a brit konzervativizmusról, szintén a Századvég kiadásában (Egedy 2005)
8. Az amerikai konzervativizmus magyar nyelvű áttekintésével erőteljes inspirációt adhat nem csak a magyar nyelvű amerikanisztika politikai filozófiai vonulatának, hanem a magyarországi

⁵ Az általam használt metafora hátterét lásd: Alberti: A festészetről (1436), ford. Hajnóczy Gábor, Balassi Kiadó, Bp, 1997. Első könyv, 51-91.

és magyar nyelvű konzervativizmus eszmetörténeti kutatásának, egy ilyen témájú kézikönyv megszületése reményében.

Mindezen megfontolások alapján Egedy Gergely Konzervatív gondolkodás és politika az Egyesült Államokban című doktori munkáját az MTA doktori vita elnyerése céljából a doktori vitára alkalmasnak találom.

Hörcher Ferenc

2016. 07.25.

Hivatkozott irodalom

- Beitzinger, Alfons J. (1972). *A History of American Political Thought*. New York, Dodd.
- Békés Márton (2008). *Amerikai neokonzervativizmus - Egy kisiklott ellenforradalom*, Budapest, Századvég.
- Berkowitz, Peter (2004). *Varieties of Conservatism in America*, Stanford, California, Hoover Institution.
- Egedy Gergely (2005). *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX. és XX. század)*, Budapest, Századvég.
- Genovese, Eugene, D. (1994). *The Southern Tradition. The Achievement and Limitations of an American Conservatism*, Cambridge (MA), Harvard.
- Glenn, Brian J. et al. (2009). *Conservatism and American political development*, Oxford, Oxford.
- Gottfried, Paul (1993). *The Conservative Movement (revised edition)*. New York, Twayne.
- Hahner Péter (2012): *Az USA elnökei*, Budapest, Animus.
- Hofstadter, Richard (1965). *The American Political Tradition and the Men Who Made It*. New York, Alfred A. Knopf.
- Hörcher Ferenc (2015). Skinner and Rosanvallon: Reconciling the History of Political Thought with Political Philosophy, *Przeegląd Politologiczny*, 2015:(4) pp. 177-190.
- Kirk, Russell (1953/2008). *The Conservative mind*, Thousand Oaks, CA., BN publishing.
- Kontler László (2000). *Konzervativizmus 1593-1872 (Szöveggyűjtemény)*, Budapest, Osiris.
- Láncki András (1999). *Modernség és válság*, Budapest, Pallas Stúdió-Attraktor.
- Lévai Csaba (2003). *A republikanizmus-vita - Vita az amerikai forradalom eszmetörténeti háttéréről*, Budapest, L'Harmattan.
- Lukács, John (2002). *Az Amerikai Egyesült Államok XX. századi története*, Budapest, Európa.
- Magyarics Tamás (2008). *Az Amerikai Egyesült Államok története - A rövid XX. század*, Budapest, Kossuth.
- Mándi Tibor (2012). *Ideológia és hagyomány*, Budapest, Századvég.
- Mezei Balázs (2013), Az egyesült államokbeli konzervatív esszé kialakulása, *Kommentár*, 2013/3-4, 24-40.
- Nash, G. H. (2006). *The Conservative Intellectual Movement in America since 1945*. Wilmington (DE), ISI.
- Pintér Károly (2013). A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében, *Századvég, Amerika-különszám*, 2013/3., 119-139.
- Rossiter, C. (1962). *Conservatism in America. The Thankless Persuasion*, New York, Vintage.
- Santayana, George (1995). Az amerikai filozófia finomkodó hagyománya. In: Beck András (szerk.): *A filozófus az amerikai életben*, Pécs, Tanulmány. 85-101.